

บทที่ ๖

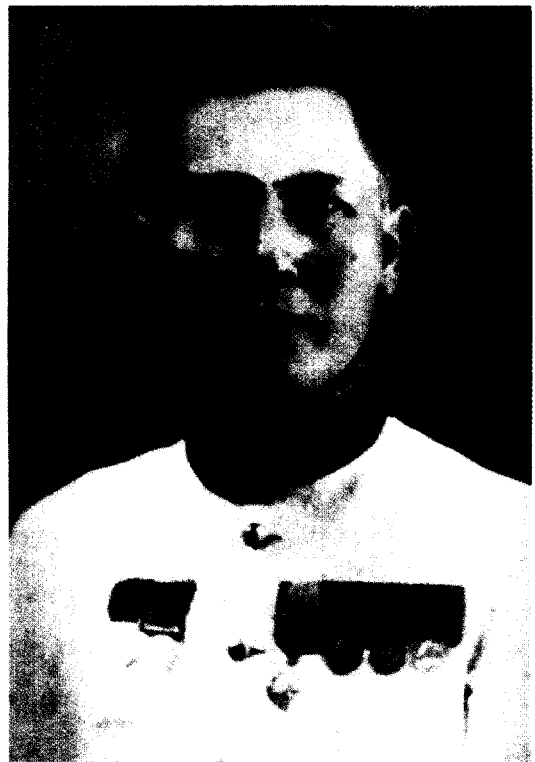
บุคคลสำคัญของท้องถิ่น

จังหวัดยะลามีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถประกอบคุณความดี และได้สร้างสรรค์พัฒนาสังคมด้านต่างๆ ก่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่จังหวัดยะลา ถิ่นกำเนิด และประเทศชาติมากมายจนเป็นที่ยอมรับ ได้รับการยกย่องอยู่ในความสำนึกทรงจำของชาวจังหวัดยะลา และสังคมทั่วไปตลอดมา

๑. พระรัฐกิจวิจารณ์ (สวาสดี ณ นคร)

พระรัฐกิจวิจารณ์อดีตนายกเทศมนตรีเมืองยะลา และผู้ว่าราชการเมืองยะลาเป็นผู้วางรากฐานผังเมืองยะลา จนได้ชื่อว่าเป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทยที่มีผังเมืองเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามที่สุด พระรัฐกิจวิจารณ์ไม่เพียงแต่วางผังเมืองในจังหวัดยะลาเท่านั้น แต่ยังสร้างความเจริญให้แก่ตัวเมืองยะลา หรือที่เรียกว่า ตลาดนิบง อีกด้วย ชาวยะลาเรียกท่านสั้นๆ ว่า **พระรัฐ** จนติดปาก

ประวัติส่วนตัวของพระรัฐกิจวิจารณ์ในวัยเยาว์ ไม่มีใครทราบมากนัก แม้แต่ลูกๆ เองก็ไม่ค่อยทราบ ครั้นจะสอบถามจากเพื่อนรุ่นเดียวกับท่านก็หาตัวได้ยาก ทราบแต่เพียงว่าพระรัฐ นามเดิมว่า สวาสดี ณ นคร เกิดที่อำเภอคีรีรัฐนิคม (ท่าขนอม) จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔

ชีวิตในวัยเด็กเป็นคนขยัน ชอบศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ชอบอ่านประวัติของบุคคลสำคัญๆ ส่วนการศึกษาจริงๆ ของท่านไม่มีใครทราบว่าท่านจบชั้นใด พระรัฐกิจวิจารณ์ชอบออกกำลังกายเป็นประจำ พระรัฐฯ จึงมีสุขภาพแข็งแรง เคยรับราชการเป็นนายอำเภอเกาะเปอร์ จังหวัดระนอง และเคยเป็นนายด่านตรวจคนเข้าเมือง ชีวิตข้าราชการครั้งสุดท้ายดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดยะลา ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๕๘ เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดยะลาคนที่ ๑๐

พระรัฐกิจวิจารณ์

เมื่อออกจากราชการแล้วได้สมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกเทศบาลเมืองยะลา และได้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีติดต่อกันถึง ๒ สมัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๔๘๘ พระรัฐฯ มีภรรยา ๖ คน มีบุตร ๒๒ คน บุตรคนหนึ่งในจำนวนทั้งหมดรับราชการเป็นนายแพทย์สาธารณสุขประจำจังหวัดยะลา คือ นายแพทย์ณัฐพงศ์ ณ นคร พระรัฐฯ ถึงแก่กรรมที่กรุงเทพฯ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ด้วยโรคหัวใจวาย

ในช่วงที่พระรัฐฯ ดำรงตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีเมืองยะลา ท่านได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจสร้างเมืองยะลาอย่างจริงจัง โดยเริ่มตั้งเมืองยะลาที่ตำบลนบิง เริ่มตั้งแต่การวางผังเมืองเป็นวงเวียน ๑ วงเวียน ๒ และ ๓ เตรียมจัดผังสำหรับก่อสร้างสถานที่สำคัญของทางราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองยะลา ศาลจังหวัด และสถานีตำรวจภูธรจังหวัดยะลา

พระรัฐฯ ได้จัดหาศูนย์กลางของตัวเมืองร่วมกับบิดาของนายอดุลย์ ภูมิณรงค์ โดยปักหลักไว้และมีก้อนหินเป็นเครื่องหมาย ซึ่งต่อมาจุดศูนย์กลางนี้ก็คือที่ที่เดียวกับผังหลักเมืองยะลาในสมัยของผู้ว่าราชการจังหวัด พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ ศุขหิรัญ ดังที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้

ผังเมืองยลานั้นจัดได้ว่าเป็นผังเมืองที่สวยงามมีมาตรฐาน กล่าวคือ วางรูปถ่ายโยแมงมุม มีวงเวียนซ้อนกันเป็นชั้นๆ ชั้นในสุดเป็นหลักเมือง รอบวงเวียนชั้นในเป็นที่ตั้งสถานที่ราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ และสถานีตำรวจ (ปัจจุบันมีหน่วยราชการตั้งเพิ่มขึ้นมาใหม่หลายหน่วย เช่น สำนักงานที่ดินจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และสำนักงานสถิติจังหวัด) ถัดออกไปเป็นวงเวียนที่ ๒ เป็นบ้านพักข้าราชการแผนกต่างๆ วงเวียนที่ ๓ เป็นโรงพยาบาล สถานศึกษา และบ้านเอกชน และวงเวียนที่ ๔ เป็นย่านอุตสาหกรรมและการค้า ถนนที่มาจากอำเภอต่างๆ จะมารวมกันที่บริเวณหลักเมือง แม้ว่าการกำหนดผังเมืองที่แท้จริงจะเป็นของกรมโยธาธิการ แต่ก็ได้แนวผังเมืองเดิมมาจากแนวคิดของพระรัฐฯ นั่นเอง

พระรัฐฯ ได้ตัดถนนสายสำคัญๆ ได้แก่ถนนที่เริ่มจากสถานีรถไฟยะลาไปยังกิโลเมตรศูนย์ (มลายูบางกอก) ถนนสายนี้ได้ชื่อว่า**ถนนพิพิธภักดี** (ช่วงระยะทางจากสถานีรถไฟถึงวงเวียนหอนาฬิกา) **ถนนสุขยางค์** (จากหอนาฬิกาถึงกิโลเมตรที่ศูนย์) และต่อมาภายหลังได้ต่อถนนสุขยางค์ไปจนถึงอำเภอเบตง จังหวัดยะลา และ**ถนนสิโรส**เป็นถนนสายเอกของเทศบาลเมือง มีความสะอาดและสวยงามเป็นที่เชิดหน้าชูตาของเทศบาลเมืองยะลา ถนนพิพิธภักดีปรับให้เป็นถนนคู่ มีทางสำหรับคนเดินและจักรยานแบบถนนราชดำเนินนอก มีต้นไม้ประดับเรียงรายตามแนวถนน สองฟากถนนดูร่มรื่น สวยงาม ส่วนถนนสิโรสทำแบบมีเกาะกลาง ๒ ข้างถนนมีทางเท้าที่กว้างขวาง และปลูกไม้ประดับสวยงาม

นอกจากนี้พระรัฐฯก็พิจารณาได้ตัดถนนสายย่อยอีกหลายสายได้แก่ **ถนนสายยะลา ถนนไชยจรัส ถนนรัฐกิจ ถนนปราจีน ถนนพังงา และ ถนนรวมมิตร** ในการวางผังเมืองและตัดถนนนั้น แต่ละซอยจะห่างกันพอเพื่อว่าเมื่อสร้างบ้าน หลังบ้านจะชนกัน แต่ตัวบ้านจะห่างกันอยู่ประมาณ ๔ เมตร สำหรับเป็นที่วางขยะ ถึงอุจจาระ (ปัจจุบันสะดวกแก่การดับเพลิงด้วย) ในการก่อตั้งเทศบาลในยุคแรกนั้นพระรัฐฯ ได้พยายามเชิญชวนบุคคลที่มีความสนใจบ้านเมือง

และเหมาะสมมาเป็นสมาชิกสภาเทศบาล เช่น นายบุญชอบ สาครินทร์ นายปิติ วิภากุล เป็นต้น เพื่อช่วยกันบริหารให้เทศบาลเจริญก้าวหน้า

พระราชรัฐฯ ได้เสนอเรื่องขออำนาจการควบคุมการก่อสร้างในเขตเทศบาล เพื่อให้เป็นไปตามลักษณะผังเมืองที่ดี เมืองยะลาจึงมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมาจนถึงปัจจุบัน

พระราชรัฐฯ ได้สร้างสนามเด็กเล่นและสนามฟุตบอลขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งตั้งอยู่หน้าสำนักงานเทศบาลเก่า ปัจจุบันเป็นศูนย์เยาวชนเทศบาลเมืองยะลา สนามฟุตบอลได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นจนได้มาตรฐาน

นอกจากนี้พระราชรัฐฯ ยังมีส่วนร่วมในการพิจารณา และให้การสนับสนุนแก่จังหวัด ในการย้ายสถานที่ราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัด ศาลจังหวัด สถานีตำรวจภูธร และที่ว่าการอำเภอจากตำบลสะเตงอันเป็นที่ตั้งเมืองเก่า มาตั้งอยู่ในเขตเทศบาลอันเป็นเมืองใหม่ที่ตำบลนิบง ได้มีส่วนร่วมร่วมกับจังหวัดในการเวนคืนที่ดินของประชาชนให้เป็นที่ราชพัสดุ เพื่อจัดไว้สำหรับการก่อสร้างสถานที่ราชการรอบๆ วงเวียนดังกล่าว และยังร่วมมือสร้างสำนักสงฆ์ วัดพุทธภูมิ โรงเรียนประชาบาลบ้านนิบง (ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนนิบงชนูปถัมภ์) โรงเรียนประชาบาลตำบลสะเตง (เปลี่ยนเป็นโรงเรียนเทศบาล ๑) และสถานีตำรวจบ้านนิบง

ในการดำเนินกิจการของเทศบาลนั้น พระราชรัฐฯ ได้ใช้วิธีการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จะทำอะไรก็ต้องขอความเห็นจากที่ประชุมของสมาชิกเทศบาลก่อนเสมอ เป็นผู้ที่มีความเสียสละทั้งเวลาและทรัพย์สินส่วนตัวให้กับราชการเป็นอย่างมาก เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับบรรดาข้าราชการและประชาชนนอกจากจะพัฒนาด้านถนนหนทางแล้ว พระราชรัฐฯ ยังเอาใจใส่พัฒนากิจการด้านตลาดสด ด้านโรงแรม และโรงภาพยนตร์ให้มีขึ้นในเทศบาลเมืองยะลาเป็นแห่งแรกด้วย สำหรับโรงภาพยนตร์คือ **นิบงเธียเตอร์**

หนังสือ **ประวัติศาสตร์ใหญ่** ของจังหวัดยะลาได้บันทึกถึงพระราชรัฐกิจวิจารณ์ (สวสดี ณ นคร) ไว้ว่า การรับราชการ ดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงจังหวัดยะลา ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๔๕๘ เป็นข้าหลวงคนที่ ๑๐ ของจังหวัดยะลา

พระราชรัฐกิจวิจารณ์เป็นนักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยถือมติของที่ประชุมใหญ่ เพื่อดำเนินงานของเทศบาลให้เจริญก้าวหน้า และมีความเสียสละทั้งเวลาและทรัพย์สินส่วนตัวให้กับราชการเป็นอย่างมาก เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับหมู่ข้าราชการและประชาชน และก็เป็นนโยบายอันดีเลิศในสมัยนั้น

ความคิดริเริ่มและการพัฒนาอื่นๆ ที่สำคัญคือ ได้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนดังต่อไปนี้ ซึ่งเป็นแห่งแรกในจังหวัด คือ ตลาดสด โรงแรม โรงภาพยนตร์

ตามประวัติข้างต้นที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น นับได้ว่าพระราชรัฐกิจวิจารณ์ได้เป็นบุคคลที่เสียสละ มีความคิดริเริ่มมีความมุ่งมั่นศรัทธาที่จะทำให้จังหวัดยะลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเทศบาลมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก จนกระทั่งขณะนี้ในเขตเทศบาลเมืองยะลา มีผังเมืองที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย

๒. ขุนศิลปกรรมพิเศษ (แปลก เจริญสิน)

ขุนศิลปกรรมพิเศษเป็นนักการศึกษาและนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถทางด้านมนุษยศาสตร์ และอักษรศาสตร์เป็นที่ยอมรับทั่วไป ท่านได้สร้างคุณประโยชน์แก่สังคมมากมาย

ขุนศิลปกรรมพิเศษมีชื่อเดิมว่า แปลก เจริญสิน เป็นบุตรของนายกิมจั่ง นางจันเสียน เจริญสิน เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๖ ที่บ้านแหลมทราย ตำบลบ่อทราย จังหวัดสงขลา เมื่ออายุได้ ๖ ปี เป็นศิษย์ของพระใบฎีกาอำ อมโร วัดมณีนิมมาวาส สอบไล่ได้ปีที่ ๓ แล้วเข้าศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ที่โรงเรียนมหาวชิราวุธ จังหวัดสงขลา และเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ แล้วเข้ารับราชการเป็นครูที่โรงเรียนมหาวชิราวุธนั้นเอง เป็นครูอยู่ได้ปีเศษ ก็ลาไปศึกษาต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๗ ที่โรงเรียนฝึกหัดครูมัธยมสวนกุหลาบ เรียนสำเร็จปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้กลับมารับราชการครูที่โรงเรียนมหาวชิราวุธตามเดิม และได้สมรสกับนางสาวสมจินต์ มีบุตรด้วยกัน ๑๐ คน

ปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น

ขุนศิลปกรรมพิเศษ เนื่องจากรับราชการครูที่เงินเดือนถึงขั้นปรับให้เป็นข้าราชการชั้นสัญญาบัตร

ขุนศิลปกรรม
พิเศษ

ขุนศิลปกรรมพิเศษได้รับราชการอยู่ที่โรงเรียนมหาวชิราวุธ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ก็ได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงธรรมการเป็นผู้ช่วยกรรมการมณฑลนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งกรรมการศึกษาจังหวัดยะลา ในขณะที่ดำรงตำแหน่งอยู่ที่นี่ได้ทราบข่าวว่ามีถ้ำอยู่ถ้ำหนึ่งทางทิศตะวันออกของวัดหน้าถ้ำ ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา ภายในถ้ำมีภาพเขียนเก่าแก่อยู่ที่ผนังถ้ำ เมื่อไปดูแล้วก็เห็นว่าเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่ง จึงได้รายงานให้กระทรวงธรรมการทราบ ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เอาไว้เพื่อป้องกันคนไปทำลาย แล้วท่านเองก็

ชักชวนให้ชาวบ้านช่วยกันพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวขึ้น กรมศิลปากร ตั้งชื่อว่า **ถ้ำศิลป์** เพื่อเป็นเกียรติแก่ขุนศิลปกรรมพิเศษ และเพื่อให้สอดคล้องกับถ้ำที่มีศิลปะโบราณ

ขุนศิลปกรรมพิเศษดำรงตำแหน่งกรรมการศึกษาจังหวัดยะลาอยู่ ๔ ปี ก็ย้ายกลับไปดำรงตำแหน่งกรรมการศึกษาจังหวัดสงขลา ใน ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ได้ริเริ่มรวบรวมวัตถุโบราณที่ขุดพบจากอำเภอสติงพระ อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มาเก็บไว้ที่ทำการจังหวัดสงขลา และท่านได้ขออนุญาตกระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาขึ้นเป็นผลสำเร็จ โดยใช้ที่ทำการจังหวัดสงขลาเป็นพิพิธภัณฑสถาน ต่อมาเมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาได้ย้ายโบราณวัตถุมารวมกันที่วัดมณีนิมมาวาส ซึ่งมีมหาช่วง อดตเวที เป็นผู้ดูแลรักษา

ต่อมาขุนศิลปกรรมพิเศษได้ก่อตั้งโรงเรียนช่างไม้ (สารพัดช่าง) โรงเรียนทอผ้าและตัดเย็บเสื้อผ้า (โรงเรียนอาชีวศึกษา) และโรงเรียนเกษตรกรรมในจังหวัดสงขลาขึ้นเป็นครั้งแรกตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และได้ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูสงขลาจากบ้านคอกหงส์มาอยู่ที่ลำโรง เขตอำเภอเมืองสงขลาในปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๔๙๓ ท่านได้ย้ายไปเป็นผู้ช่วยข้าหลวงตรวจการศึกษาภาค ๕ พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นศึกษาธิการภาค ๕ และดำรงตำแหน่งเป็นศึกษาธิการจังหวัดสงขลาอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย พ.ศ. ๒๔๙๗ รัฐบาลให้ทุนไปดูงานศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อกลับมาได้ดำรงตำแหน่งผู้ตรวจราชการการศึกษาภาค ๒ ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ที่จังหวัดยะลาในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งอยู่นั้น ท่านได้จัดระบบการศึกษาให้ชาวไทยมุสลิมที่พูดภาษาไทยไม่ได้ พูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ โดยได้นำความคิดที่ได้รับจากการไปดูงานด้านการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ แก่เด็กที่พูดภาษาสเปนในรัฐนิวแม็กซิโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ท่านได้เริ่มใช้วิธีการนี้ในปอเนาะก่อน โดยให้เด็กหัดพูดภาษาไทยได้ ๖๐๐ คำก่อน แล้วจึงหัดให้เขียนที่หลังปรากฏว่าประสบความสำเร็จ เด็กมุสลิมที่มาเรียนในปอเนาะสามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ หลังจากนั้นท่านก็ได้จัดทำหลักสูตรขึ้นมาใช้จนประสบผลสำเร็จด้วยดี

ต่อมาขุนศิลปกรรมพิเศษได้ศึกษาค้นคว้างานทางด้านวิชาการอีกหลายเรื่อง เช่น ได้ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้รวบรวมคำพ้องในภาษาไทย และภาษามลายูเรียบเรียงเป็นพจนานุกรมขึ้น ได้ศึกษาค้นคว้าคำในภาษาไทยซึ่งมาจากภาษามลายู ขวา อาหรับ เปอร์เซีย และฮินดูสตานี เป็นต้น

ด้วยความสามารถด้านงานวิชาการและการอุทิศตนให้แก่ทางราชการจนเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ สภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ตระหนักถึงความดีที่ท่านได้กระทำความ จึงได้อนุมัติให้ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขามานุษยวิทยาและวรรณคดีไทย ในฐานะที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านมนุษยศาสตร์และอักษรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ เพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านและวงศ์ตระกูลสืบไป

หลวงอนุกุลประชากิจ

ขุนศิลปกรรมพิเศษถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๖ เดือน
มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๑

๓. หลวงอนุกุลประชากิจ

หลวงอนุกุลประชากิจเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่ง
ของจังหวัดยะลา มีความผูกพันกับจังหวัดยะลาตั้งแต่ปฐมวัย
จนกระทั่งถึงแก่กรรม ในฐานะข้าราชการของประชาชนท่านได้
มีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญกิจการของจังหวัดยะลา
แทบทุกด้าน

หลวงอนุกุลประชากิจกำเนิดในครอบครัวข้าราชการ
เป็นบุตรของนางเพื่อน นวลสกุล บิดาเป็นโยธาธิการ เกิดที่
ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ต่อมาบิดา
ย้ายมารับราชการเป็นพัสดุเรือนจำจังหวัดยะลา จึงได้ย้าย
ครอบครัวไปอยู่ที่อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

การศึกษาในช่วงเยาว์วัยได้รับการถ่ายทอด
ความรู้จากบิดาและที่โรงเรียนวัดตรัง เริ่มรับราชการเป็น

เสมียนประจำกองบัญชาการเมืองรามันเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๔ ขณะที่ยังเพียง ๑๐ ขวบ ต่อมาภายหลังได้เลื่อนตำแหน่งเป็นสมุหบัญชี และศุภมาตเมืองรามัน ตามลำดับ พ.ศ. ๒๔๕๒ ย้ายไปเป็นปลัดซ้ายอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส และได้เลื่อนเป็นปลัดขวาเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๕๔ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้สมรสกับนางสาวพลึง (ธิดานายเคลื่อน และนางน่วม เจริญ) มีบุตรด้วยกัน ๘ คน บุตรที่มีชื่อเสียงได้แก่ รองศาสตราจารย์สุชุม นวลสกุล อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง

หลวงอนุกุลประชาภิจ แม้จะเป็นผู้ที่มีความรู้ทางการศึกษาไม่สูงนัก แต่เนื่องจากมีความพยายาม จึงได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและจากประสบการณ์เป็นอย่างดี สามารถพูดและเขียนภาษามลายูท้องถิ่นได้อย่างคล่องแคล่ว รอบรู้และเชี่ยวชาญในด้านการสืบสวน สอบสวน และกฎหมายต่างๆ จนได้รับราชทินนามมาเป็น **ขุนขจรโจรสลาย** ว่ากันว่าคดีใดที่หลวงอนุกุลประชาภิจเป็นผู้ทำสำนวนแล้ว ส่วนใหญ่ผู้ต้องหาไม่เคยรอดพ้นจากการลงทัณฑ์ได้เลย เป็นเหตุให้พวกทุจรตมิจฉาซีพพากันเกรงกลัวมาก

จากความรอบรู้และความสามารถในการหลายๆ ด้าน หลวงอนุกุลประชาภิจ จึงได้เลื่อนตำแหน่งเป็นนายอำเภอสะเตง (เมืองยะลา) และได้รับพระราชทานยศสูงสุดเป็นรองอำมาตย์เอก แต่ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้ถูกมรสุมทางการเมือง จึงถูกปลดออกจากราชการ ฐานรับราชการมานาน ทั้งๆ ที่อายุเพิ่งได้เพียง ๔๒ ปี แต่มีอายุราชการถึง ๓๒ ปี ขณะที่ปลดออกจากราชการนั้น หลวงอนุกุลประชาภิจมีเงินเดือนเพียง ๒๐๐ บาท ออกจากราชการแล้วได้รับเงินบำนาญเพียง ๖๐ บาท หลวงอนุกุลประชาภิจถึงกับร้องไห้ เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เคยคาดหมายมาก่อน จึงไม่ได้เตรียมตัวมาก่อนล่วงหน้า ลูกๆ ๑๐ คน กำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ ฐานะทางการเงินภายในบ้านจึงทรุดหนัก ต้องให้ลูกๆ ไปอยู่กับญาติๆ แต่หลวงอนุกุลประชาภิจก็ได้ท้อถอยกลับมุงมานะอดทนต่อสู้กับชีวิต ต้องออกไปหางานทำเพื่อนำรายได้มาเลี้ยงครอบครัว ขณะนั้นท่านมีที่ดินอยู่แปลงหนึ่งประมาณ ๗๐ ไร่ อยู่ในตลาดเมืองยะลา ราคาแพงในช่วงนั้นไม่มากนัก ถ้าจะแบ่งขายคงจะไม่ได้ราคามากนัก และคงจะหมดไปในเวลาอันสั้น ท่านเป็นผู้มีสายตายาวไกล จึงไม่ยอมขายที่ดิน สู้ทนกับความลำบากตรากตรำทำงานอื่นเพื่อสงวนที่ดินแปลงนั้นไว้ ซึ่งต่อมาที่ดินแปลงนั้นมีราคาแพงมาก และทำให้ฐานะของครอบครัวดีขึ้นเป็นลำดับ

หลวงอนุกุลประชาภิจ เป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างเมืองยะลาคนหนึ่ง เดิมเมืองยะลาอยู่ที่บ้านสะเตง เมื่อจะย้ายเมืองมาตั้งที่บ้านนิบจึงต้องมีความเกี่ยวพันกับการวางผังเมือง และก่อสร้างสถานที่ราชการต่างๆ ในอำเภอเมืองยะลา โดยเฉพาะผังเมืองยะลานั้นเป็นระเบียบสวยงาม ต่อมาภายหลังเทศบาลเมืองยะลาได้ปรับปรุงผังเมืองตามที่วางไว้ จนได้รับรางวัลหลายครั้ง ซึ่งหลวงอนุกุลประชาภิจได้มีส่วนในการวางผังเมืองของเทศบาลเมืองยะลา จะเห็นได้จากถนนสายต่างๆ เป็นต้นว่า ถนนนวลสกุล ถนนอนุกุลอุทิศ ถนนประชานุกุล เป็นต้น ถนนเหล่านี้ตั้งขึ้นเพื่อเป็นเกียรติแก่ท่าน

เมื่อท่านออกจากราชการมาเป็นข้าราชการบำนาญแล้ว ท่านยังให้การช่วยเหลือราชการอยู่เสมอมา ได้รับการแต่งตั้งจากจังหวัดให้เป็นผู้จัดการบริษัทจังหวัด (พ.ศ. ๒๔๘๔-๒๔๘๕) เคยได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกเทศบาลและเป็นเทศมนตรี เทศบาลเมืองยะลา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๔

หลวงอนุกุลประชากิจ เป็นพุทธมามะกะที่เคร่งครัดมาก ท่านจะดักบาตรประจำทุกเช้า สวดมนต์ก่อนนอน บริจาคทรัพย์เงินทองเพื่อเป็นสาธารณกุศล เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมฉะบับกิจศัพทจังหวัดยะลา และได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคมนั้นมาจนกระทั่งถูกยกเลิกไป เคยบริจาคเงินสมทบทุนสร้างโรงพยาบาลศิริราช ห้องสมุดประชาชนจังหวัดยะลา และได้เป็นผู้ริเริ่มชวนเชิญจัดสร้างเมรุเผาศพถาวรให้แก่เทศบาลเมืองยะลาด้วย ซึ่งชาวยะลาได้ใช้บริการมาจนถึงทุกวันนี้

หลวงอนุกุลประชากิจถึงแก่กรรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ รวมอายุได้ ๘๑ ปี

๔. นายปิติ วิกากุล

นายปิติ วิกากุล เป็นคนปกติคนสำคัญของจังหวัดยะลา ที่ทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมจนเป็นที่นิยมรักใคร่และนับถือของชาวจังหวัดยะลา ได้บริจาคเงินทอง และที่ดินเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นจำนวนมาก และเป็นคนหนึ่งที่ได้ร่วมกันวางผังเมือง และสร้างเมืองยะลาเคียงบ่าเคียงไหล่ร่วมกับพระรัฐกิจวิจารณ์

นายปิติ วิกากุล เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ ที่บ้านดี ตำบลบาโอม อำเภอมะนังปัตตานี จังหวัดปัตตานี เป็นบุตรของนายเฮงโซ กับนางเจ นายปิติกำพร้าบิดาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ต่อมามารดาได้ส่งไปศึกษากับพระครูจันทร์ สำนักวัดอัมพวนาราม (วัดม่วงหม้ง) อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่โรงเรียนวัดบ่อทรัพย์ จังหวัดสงขลา กระทั่งเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ โดยสอบไล่ได้ที่ ๑

นายปิติ วิกากุล เริ่มการต่อสู้ชีวิตด้วยการสมัครเป็นคนขับรถของขุนสกลนธ์ กาญจนธำณี ที่จังหวัดปัตตานี ได้เงินเดือนเดือนละ ๑๒ บาท ทำหน้าที่ขับรถรับส่งคนโดยสารไปกลับระหว่างปัตตานี ยะลา และโคกโพธิ์ อาศัยที่เป็นคนมัธยัสถ์ เพียงเงินเดือนเดือนละ ๑๒ บาท ก็ยังมีเงินเหลือส่งให้มารดาได้ด้วย และบางส่วนก็เก็บออมไว้ เพียงเวลาไม่นานก็สามารถเป็นเจ้าของรถรับจ้างได้ถึง ๔-๕ คัน

เนื่องจากมีอาชีพขับรถ จึงมีโอกาสดำเนินทางไปต่างถิ่นเสมอๆ ได้พบปะกับคนจำนวนมาก มีโอกาสได้เรียนรู้ชีวิตมีประสบการณ์ทันโลกมากขึ้น เมื่อทราบว่าจะมีการย้ายเมืองยะลาจากตำบลสะเตงไปตำบลนิบง จึงจับจองที่ดินที่ตำบลนิบงไว้แปลงหนึ่ง มีเนื้อที่ประมาณ ๖๐ ไร่

นายปิติใช้ที่ดินแปลงนั้นทำสวนยาง โดยใช้รายได้จากการขายยางรถยนต์รับจ้างมาทำทุน แต่โชคไม่ดีไฟไหม้สวนยางเสียหาย รถยนต์พลอยเสียหายไปด้วย ลูกน้องที่ทำงานอยู่ด้วยกันพากันแยกย้ายไปอยู่ที่อื่น นายปิติเกือบจะขายที่ดินแปลงนั้นไป พอมีฝรั่งมาติดต่อขอเช่ารถยนต์ไปส่งที่อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เพื่อดูสุริยุปราคา ฝรั่งคนนั้นบอกกับเขาว่าต่อไปข้างหน้าจังหวัดยะลาจะมีความเจริญมาก และก็เป็นจริงตามคำทำนายของฝรั่งคนนั้น เพราะต่อมา

นายปิติ วิกากุล

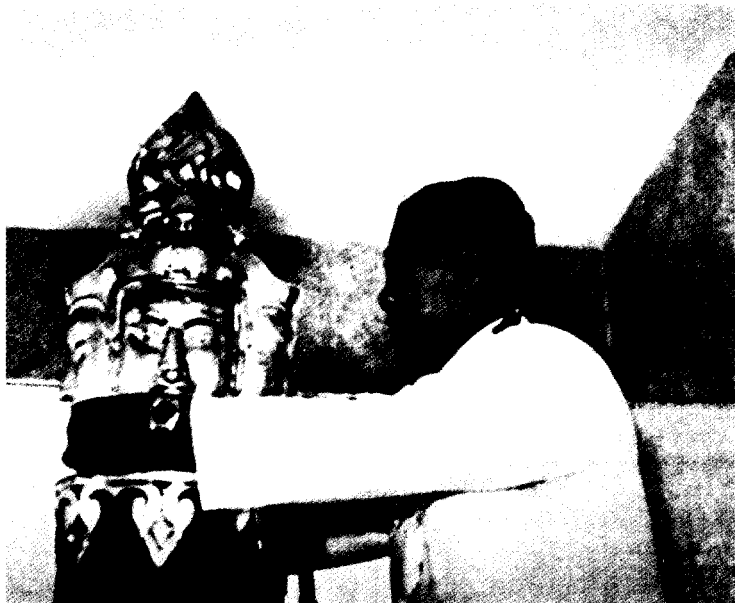
ไม่นานนักก็มีการย้ายเมืองจากตำบลสะเตงไปอยู่ที่นบิง มีการตัดถนนวางผังเมือง ที่ดินอันเป็นส่วนของนายปิติ ภิภากุล จึงมีราคาขึ้น ได้ถูกตัดแบ่งขายในบางส่วน จนตัวเองมีฐานะดีขึ้น อยู่ในระดับผู้มีอันจะกินคนหนึ่งของจังหวัด

นายปิติ ภิภากุล เป็นคนใกล้ชิดคุ้นเคยกับพระรัฐกิจวิจารณ์มาก ในฐานะที่เป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองยะลา ๒ สมัย นายปิติจึงมีโอกาสทำงานร่วมกับพระรัฐกิจวิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางผังเมืองยะลา นายปิติเป็นผู้นำเจ้าหน้าที่กรมโยธาธิการออกทำการวางผังเมืองยะลาจนสำเร็จ

นายปิติ ภิภากุล บริจาคที่ดินเพื่อตัดถนนถึง ๔ สาย คือ ถนนปิติ ถนนภิภากุล ถนนสองพี่น้อง ถนนปิตุทิศ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เขาได้ชักชวนประชาชนร่วมมือกันสร้างโรงเรียนบ้านนบิงขึ้น ในเขตเทศบาลเมืองยะลา (ปัจจุบันคือโรงเรียนนบิงชนูปถัมภ์) ซึ่งต่อมาเขาได้รับเป็นผู้อุปการะโรงเรียนนี้มาตลอด และได้มอบเงินให้ตั้งมูลนิธิขึ้นในโรงเรียนอีกด้วย นอกจากนี้ยังได้สละเงินซื้อที่ดินสร้างวัดนิโรธสังฆารามด้วย นายปิติ ภิภากุล ถือคติประจำใจว่า มีเงินเหลือต้องใช้สร้างสิ่งอันเป็นสาธารณกุศล และเขาก็ทำอย่างนั้นมาโดยตลอด

๕. พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ ศขหิรัญ

พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ ศขหิรัญ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ผู้นำช้างเผือกคู่บารมี น้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ และเป็นผู้สร้างหลักเมือง ยะลาโดยขอรับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ จังหวัดยะลา เปลี่ยนสภาพจากป่าเป็นเมืองได้สมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะ พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ ศขหิรัญ ได้พัฒนา

พ.ต.อ. (พิเศษ)

ศิริ ศขหิรัญ

และสร้างเมืองตามแบบผังเมือง ที่กรมโยธาธิการวางไว้เมื่อหลายปีก่อน ได้ริเริ่มปลูกต้นไม้สองข้างถนนในเขตเทศบาลเมืองยะลาดูร่มรื่นทั่วไป ได้ประสานงานติดต่อให้มีการตั้งส่วนราชการระดับภาค และระดับเขตหลายหน่วยงานมาที่จังหวัดยะลา เพื่อร่วมกันพัฒนาเมืองให้เจริญก้าวหน้าและภายในเวลาเพียง ๑๐ ปี สามารถสร้างยะลาจากความเป็นเมืองป่า ซึ่งไม่ค่อยมีใครรู้จักให้เป็นเมืองขนาดใหญ่ สมบูรณ์แบบ เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันทั่วไปว่า เมืองยะลาเป็นเมืองสะอาดมาจนถึงปัจจุบัน

พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ ศขหิรัญ เป็นบุตรขุนจงใจหาญ (แม่ัน ศขหิรัญ) กับนางถมยา ศขหิรัญ เกิดที่ตำบลสะพานสูง บางซื่อ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ขณะที่ยังดำรงราชการในตำแหน่งนายอำเภอบางซื่อ ท่านเติบโตและศึกษาชั้นต้นที่โรงเรียนวัดสะพานสูง และศึกษาต่อที่โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร จนกระทั่งเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๗ มีพี่น้อง

ร่วมบิดามารดา ๑๒ คน เป็นบุตรคนที่ ๓ เริ่มชีวิตราชการในตำแหน่งนายดาบตำรวจ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ต่อมาสอบได้ธรรมศาสตร์บัณฑิต จึงได้เลื่อนตำแหน่งเป็นรองสารวัตรสถานี ตำรวจป้อมปราบ และได้เลื่อนยศเป็นร้อยตำรวจตรี พ.ศ. ๒๔๙๔ ดำรงตำแหน่งผู้กำกับการ ตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้เป็นนายเวรอธิบดีกรมตำรวจ (พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์) พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้เป็นเลขานุการกรมตำรวจ แล้วโอนไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ จนเกษียณอายุเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ยศครั้งสุดท้ายได้เป็นพันตำรวจเอกพิเศษ

เมื่อเกษียณอายุแล้วได้ย้ายไปอยู่บ้านพักซอยขอบฟ้า ถนนสุทธิสารวินิจฉัย กรุงเทพมหานคร เคยสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดยะลา แต่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

พล.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ รับราชการในกรมตำรวจเป็นเวลา ๒๓ ปีเศษ ระหว่างที่ อยู่ในกรมตำรวจได้ปฏิบัติตนอยู่ในทำนองคลองธรรม เป็นนายตำรวจที่ประกอบด้วยคุณธรรม ความดี ซื่อสัตย์สุจริตจนเป็นที่นิยมชมชอบของผู้ใหญ่ สมัยดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการสืบสวนจับกุมการค้ายาใหญ่ ได้ยิงต่อสู้กับผู้ร้ายถึง ๘๐ คน เป็นเวลา ๒ ชั่วโมง คนร้ายถูกยิงเสียชีวิต ๓ คน จนกระทั่งกระทรวงมหาดไทยให้การยกย่อง ชมเชย และปูนบำเหน็จความชอบให้

สมัยดำรงตำแหน่งนายเวรอธิบดีกรมตำรวจ (พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์) ได้รับผิดชอบ ต่อหน้าที่อย่างเข้มแข็ง เคยนำอธิบดีวิ่งหลบกระสุน โดยวิ่งสลับหว่างต้นมะขามบริเวณท้อง-สนามหลวง เมื่อครั้งกบฏแมนฮัตตันในฐานะที่เป็นคนใกล้ชิดอธิบดี ซึ่งเป็นบุคคลที่มีศัตรู ทางการเมืองมากคนหนึ่ง แต่ก็เอาตัวรอดมาได้ ท่านปัญญานันทภิกขุ เขียนไว้ในหนังสืออนุสรณ์ งานพระราชทานเพลิงศพของ พล.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ ตอนหนึ่งว่า

คนที่ใกล้ชิดท่านอธิบดีเผ่า ศรียานนท์ ต้องจากบ้านเมืองไปหลายคน
อาตมาเป็นห่วงคิดถึง พล.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ มากเพราะไม่ปรากฏชื่อว่าทำ
อะไรอยู่ที่ไหน แต่พระพุทธองค์ตรัสว่า **ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม** แม้ว่า
พล.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ จัดอยู่ใกล้ท่านอธิบดีผู้มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ก็ไม่เคยอ้าง
อำนาจนั้นไปแสวงหาอำนาจส่วนตัวหรือให้แก่พรรคพวก เพราะความมีน้ำใจเป็น
ธรรม เคารพธรรม บูชาธรรม เป็นเครื่องรั้งไว้จึงเอาตัวรอดมาได้โดยธรรมแท้ๆ

พล.ต.อ.(พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ เป็นผู้สนใจใฝ่ธรรมมาโดยตลอด สมัยที่ดำรงตำแหน่ง
ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดเชียงใหม่ได้ริเริ่มเชิญชวนประชาชนสร้างพุทธสถานจังหวัด
เชียงใหม่จนแล้วเสร็จ สร้างพระรอด อันเป็นวัตถุมงคลที่มีชื่อเสียงรู้จักกันทั่วไป เมื่อดำรงตำแหน่ง
ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาก็ได้เป็นประธานดำเนินการจัดสร้างพระประธานให้แก่อุโบสถวัดเมือง
ยะลา ท่านเป็นผู้ใกล้ชิดกับพระสงฆ์มาโดยตลอด พระเถระชั้นผู้ใหญ่ที่ท่านไปกราบไหว้บูชา
เป็นประจำ มีท่านปัญญานันทภิกขุ พระครูสุตา พระพุทธมนต์ (หลวงพ่อสำเนียง อยู่ถาวร)
พระเทพญาณโมลี เจ้าคณะจังหวัดปัตตานี

เมื่อได้รับการแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓
ยะลาในขณะนั้นยังเป็นเมืองป่าเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ ข้าราชการจากจังหวัดอื่น
ไม่อยากร้ายไปอยู่ เนื่องจากมีแต่ป่าเขาจริงๆ ถนนหนทางมีน้อย ส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง

ตัวเมืองยะลาเองเต็มไปด้วยกอไผ่ แต่หลังจากเวลาผ่านไปเพียง ๒-๓ ปีเท่านั้น ยะลาก็กลับมีความเจริญขึ้นอย่างฉับตา ถนนทุกสายมีไม้รั่มครึ้มไปทั่ว สะอาดสะอ้าน พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ ในฐานะผู้ว่าราชการจังหวัดได้สั่งการให้จัดสถานที่ราชการสำนักงานต่างๆ ให้เป็นไปตามผังเมือง ซึ่งกรมโยธาธิการวางไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ผังเมืองยะลานั้นมีลักษณะคล้ายข่ายใยแมงมุม ใจกลางเมืองเป็นวงเวียนซ้อนกัน ๓-๔ วง วงในสุดเป็นบริเวณศาลหลักเมือง รอบวงเวียนชั้นในสุดเป็นที่ตั้งสถานที่ราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัดยะลา ศาล สถานีตำรวจภูธร ที่ว่าการอำเภอ เป็นต้น ถนนทุกสายมารวมกันที่วงเวียนหลักเมือง วงเวียนชั้นที่ ๒ เป็นบ้านพักข้าราชการ วงเวียนชั้นที่ ๓ เป็นโรงเรียน โรงงานอุตสาหกรรม โรงพยาบาล ชั้นนอกสุดเป็นย่านการค้า

พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ ได้ติดต่อให้หน่วยราชการสำคัญๆ ไปร่วมไว้ที่จังหวัดยะลา เช่น ศูนย์ช่วยเหลือวิชาการพัฒนาชุมชนเขต ๙ (ศ.พ.ช.ศูนย์อนามัยแม่และเด็ก ศูนย์ปราบปรามวินโรคเขต ๙) ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์คนชราภาคใต้ ศูนย์บรรเทาสาธารณภัย ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศปด.) และโรงเรียนตำรวจภูธร ๙ หน่วยราชการเหล่านี้สามารถช่วยสร้างสรรค์พัฒนาจังหวัดยะลาให้เจริญได้ในเวลาอันรวดเร็ว

เมื่อ พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ ไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดยะลาใหม่ๆ ทราบว่าจังหวัดยะลา还没有มีหลักเมืองเป็นหลักแหล่งจึงได้จัดฝังเสาหลักเมืองขึ้น ณ บริเวณวงเวียนหน้าศาลากลางจังหวัดยะลา เริ่มก่อสร้างแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ มาแล้วเสร็จและสมโภชในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ อาานิสงส์จากการสร้างหลักเมืองขึ้น ทำให้สามารถรวมน้ำใจชาวเมืองทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประชาชนต่างให้ความร่วมมือในการพัฒนาบ้านเมืองเป็นอย่างดี

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ พบช้างเผือกเชือกหนึ่งเป็นช้างพลาย อายุประมาณ ๗ เดือน ภายหลังจากการตรวจสอบตามตำรับพระคชลักษณ์แล้ว ปรากฏว่าเป็นช้างสำคัญคู่บารมีสมควรขึ้นระวางเป็นช้างต้น จึงได้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบ และได้จัดพระราชพิธีสมโภชและขึ้นระวางช้างต้นขึ้น ณ บริเวณศาลาประชาคม จังหวัดยะลา ระหว่างวันที่ ๙-๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ พิธีกรรมทุกอย่างจัดตามโบราณราชประเพณี โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน

พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ คชหิรัญ เป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม แต่งตัวสุภาพเรียบร้อย ทำงานเสมอต้นเสมอปลายตรงไปตรงมา ไม่มัวเมาในอบายมุขทั้งปวง ด้วยความดีที่กระทำมาจึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นประถมาภรณ์ช้างเผือก และทุติยจุลจอมเกล้า

๖. น.อ.นพ.สืบสาย สุวรรณจินดา ร.น.

น.อ.นพ.สืบสาย สุวรรณจินดา เป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญยิ่งคนหนึ่งในการสร้างความเจริญให้กับเทศบาลเมืองยะลา ท่านดำรงตำแหน่งประธานเทศบาลเมืองยะลาเป็นเวลาติดต่อกันถึง ๑๐ ปี และดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีติดต่อกันถึง ๒ สมัย จึงได้มีโอกาสสร้างเมืองยะลาจนได้รับคำชมเชยจากบุคคลทั่วไปว่า **ยะลาเมืองสะอาด**

น.อ.นพ.สืบสาย สุวรรณจินดา เกิดที่ตำบลบางนาค อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ขณะที่ยังเยาว์บิดาพระยารัตนภักดี (แจ่ง สุวรรณจินดา) เข้ารับราชการเป็นปลัดจังหวัดนราธิวาส มารดาคือ คุณหญิงผ่อง รัตนภักดี ท่านมีพี่น้องรวมกัน ๑๐ คน เป็นหญิง ๓ คน ชาย ๗ คน

เมื่อเยาว์วัยได้เข้ารับการศึกษที่โรงเรียนสายบุรี “แจ้งประชาคาร” อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี พออายุได้ ๘ ขวบ บิดาส่งให้ไปอยู่กับคุณตา (พระยาผลาภกรนุรักษ์) ที่กรุงเทพฯ ได้เข้าเรียนที่โรงเรียนวัดมเหยงคณ์พาราม แล้วย้ายไปเรียนที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จึงย้ายไปเรียนที่โรงเรียนอัสสัมชัญจนจบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๗๘ สมัครสอบมัธยมศึกษาปีที่ ๘ ได้สอบเข้าศึกษาต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ขณะเรียนแพทย์อยู่ปีที่ ๔ เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น จึงสมัครเป็นแพทย์ทหารเรือได้รับพระราชทานยศเป็นว่าที่เรือตรีขณะที่เป็นนักเรียนแพทย์อยู่ พอปลายปีจึงสอบได้ปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต จากนั้นก็ได้เข้ารับราชการอยู่ในกรมทหารเรือ เป็นเวลา ๙ ปี จนได้รับยศเป็น เรือเอก จึงลาออกจากราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓

น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา สมรสกับนางสาวโสภณพรรณ วัฒนายากร บุตรสาวของขุนและนางธำรงพันธ์ภักดี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๓ เมื่อลาออกจากราชการแล้วได้เปิดคลินิกอยู่ที่ตำบลนบิง อำเภอเมืองยะลา ได้บริการประชาชนและทางราชการเป็นอย่างดีจนได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาจังหวัดยะลาเป็นรุ่นแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา ได้ลงสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองยะลา บรรดาสมาชิกสภาเทศบาลเมืองลงมติเลือกท่านให้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี ขณะดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองยะลา ได้มีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญและความสวยงามให้กับเทศบาล ได้แก่ การสร้างสวนสาธารณะ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นสวนสาธารณะที่สวยงามแห่งหนึ่งของภาคใต้ และยังเป็นผู้ริเริ่มโครงการทะเลทุ่งบาโกยในเขตเทศบาลเมืองยะลา ซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยติดต่อกับวงเวียนชั้นที่ ๓ นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงถนนหนทางในเขตเทศบาลให้ได้มาตรฐาน โดยใช้แอสฟัลต์คอนกรีตลาดถนน ขยายถนนสี่โรส ปรับปรุงถนนพิพิธภักดีให้ร่มรื่น ด้วยการปลูกต้นไม้ประดับ และสร้างช่องทางสำหรับรถจักรยานทั้ง ๒ ฟาก แบบเดียวกับถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพมหานคร

ด้านการส่งเสริมการศึกษา ในสมัยดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีได้สร้างโรงเรียนเทศบาลเพิ่มขึ้นอีก ๒ แห่ง คือ โรงเรียนเทศบาล ๔ กับโรงเรียนเทศบาล ๖ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ และ พ.ศ. ๒๕๒๐ ตามลำดับ

ช่วงที่ น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองยะลานั้นตรงกับสมัยที่ พ.ต.อ. (พิเศษ) ศิริ ศษทริฎุ เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ซึ่งเป็นช่วงเวลา

น.อ.นพ.สืบสาย
สุวรรณจินดา ร.น.

แห่งการพัฒนาจังหวัดยะลาโดยแท้ น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา สามารถประสานงานและสนองนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดได้เป็นอย่างดี ประกอบกับเป็นคนกว้างขวางทั้งในระดับกระทรวงต่างๆ อีกด้วย จึงสามารถติดต่อประสานงานต่างๆ ได้ด้วยดี เช่น ติดต่อกรมทรัพยากรธรณี ขุดบ่อบาดาลให้แก่การประปาเทศบาลเมืองยะลา และกู้เงินมาสร้างประปาจนน้ำประปามีพอใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ในยุคที่มีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา ได้รับเกียรติแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ เมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็ได้รับเลือกเป็นกรรมาธิการตรวจร่างประมุขรัฐสภาด้วย

น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา เป็นผู้ที่มีการวางตัวที่เหมาะสม การทำงานที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนได้รับการไว้วางใจจากทางราชการ และเป็นผู้ที่ได้รับการโปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ขับรถพระที่นั่งขณะที่เสด็จประพาสเมืองยะลาหลายครั้ง รวมถึงรถพระที่นั่งของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ พระนางเจ้าสุวัทนา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และเจ้าฟ้าหญิงเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพรรณวดี เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปในงานพระราชพิธีขึ้นระวางช้างต้นที่จังหวัดยะลา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑ ในฐานะพนักงานขับรถพระที่นั่ง น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา ได้รับพระราชทานหีบบุหรีทองคำพระปรมาภิไธยย่อ ภปร. ส่วนภรรยาได้รับพระราชทานดัลลันแบง

น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา ลาออกจากราชการได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เบญจมาภรณ์ช้างเผือก ภายหลังได้รับพระราชทานถึงชั้นตรีตาภรณ์มงกุฎไทย เหรียญราชรุจิ เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๔ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นตติยจุลจอมเกล้า

น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา เป็นผู้เสียสละเพื่อส่วนรวมมาตลอด มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงานและต่อประชาชน เป็นผู้มื่ออัธยาศัยดี สุภาพเรียบร้อย ทำงานอย่างมีระเบียบแบบแผน ชอบทำงานแบบอาสาทุกชนิด เป็นกรรมการแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) เป็นนายกสโมสรโรตารียะลา เป็นรองประธานพุทธสมาคมจังหวัดยะลา เป็นกรรมการศึกษาภาคศึกษา ๒

ปัจจุบัน น.อ.นพ. สืบสาย สุวรรณจินดา พักอยู่ที่กรุงเทพมหานคร แต่ก็ยังไปดูแลบ้านช่องและญาติมิตรที่จังหวัดยะลาอยู่เป็นประจำ

๗. นายแจ้ง สุขเกื้อ

นายแจ้ง สุขเกื้อ เกิดเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ ณ ตำบลเชียรใหญ่ อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรคนโตของนายมัน กับนางตื่น สุขเกื้อ มีพี่น้อง ๔ คน

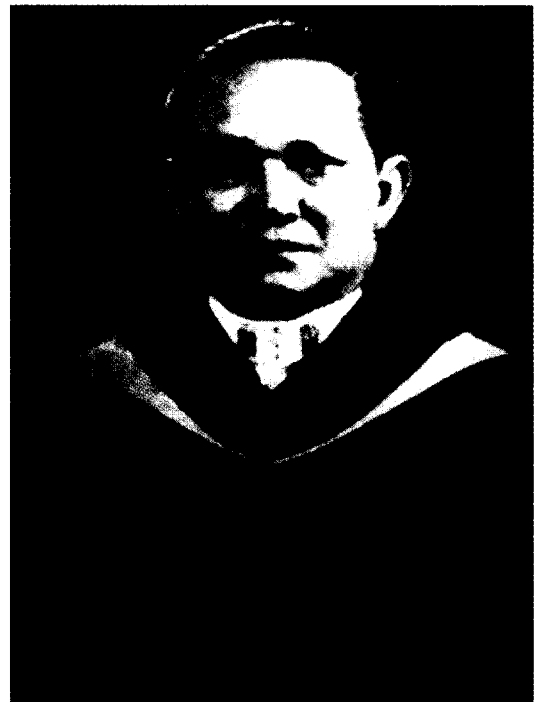
นายแจ้ง สุขเกื้อ เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดเขาแก้ววิเชียร ตำบลเชียรใหญ่ อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนนครสมาคม จังหวัดนครศรีธรรมราช จากนั้นจึงศึกษาต่อด้วย

ตนเองตลอด จนกระทั่งได้วุฒิประโยคครูพิเศษมูล (ป.) ประโยคครูพิเศษประถม (พ.ป.) และ ประโยคครูพิเศษมัธยม (พ.ม.) แล้วจึงเข้าศึกษาต่อจนได้ปริญญาตรี จากวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

นายแจ้ง สุขเกื้อ สมรสกับนางสาวประคิน นาคเกิด ในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ มีบุตรด้วยกัน ๕ คน นายแจ้ง สุขเกื้อ เข้ารับราชการครั้งแรกด้วยการเป็นครูประชาบาล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ ขณะที่มิ่วมีเพียง ม.๖ จากนั้นได้เลื่อนตำแหน่งเป็นครูใหญ่ แล้วจึงได้เลื่อนเป็นศึกษาธิการ อำเภอลำปางในจังหวัดพิจิตร และจังหวัดตรัง แล้วเลื่อนขึ้นเป็นศึกษาธิการจังหวัดโท และเอกที่จังหวัดยะลา ย้ายไปดำรงตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัดสงขลา เลื่อนขึ้นดำรงตำแหน่ง ศึกษาธิการเขต ๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เมื่อทางราชการยกฐานะของ ศูนย์ประสานงานปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศปต.) ขึ้นเป็นศูนย์อำนวยการบริหาร จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาและ ศาสนสัมพันธ์ และในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้ดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมการศาสนา

นายแจ้ง สุขเกื้อ เป็นทั้งนักวิชาการและนักบริหารที่ดี ใส่ใจในงานทุกประเภท มีปัญญาเฉียบแหลมฉับไว และมีอัธยาศัยไมตรี จึงเป็นที่รักใคร่นับถือของผู้ร่วมงานและผู้บังคับ บัญชา

ผลงานอันสำคัญยิ่งคือ การวางแผนการจัดการ ศึกษาสำหรับเยาวชนที่นับถือศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่การ พัฒนา ปอเนาะ สถานศึกษาศาสนาของมุสลิมจนกลายเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่เดิมนั้นมุสลิมใช้ ปอเนาะเพื่อศึกษาศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เมื่อนายแจ้ง สุขเกื้อ ดำรงตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัดยะลา ได้ทดลองให้ โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ ซึ่งเป็นปอเนาะแห่งหนึ่งเปิดสอน หลักสูตรสามัญขึ้น ปรากฏว่าได้ผลดี แนวความคิดนี้จึงขยาย ไปสู่ปอเนาะอื่นๆ และเปิดสอนกันโดยทั่วไป ปัจจุบันปอเนาะ กลายสภาพมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและ สอนวิชาสามัญ ซึ่งเปิดสอนถึงขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และ ได้รับการพัฒนาจนเป็นโรงเรียนชุมชนก็เป็นจำนวนมาก จาก การปรับปรุงดังกล่าวยังผลให้เยาวชนมุสลิมได้รับการศึกษา สูงขึ้นเป็นจำนวนปีละมากๆ และส่วนหนึ่งได้เข้าศึกษาต่อถึงระดับมหาวิทยาลัย

นายแจ้ง สุขเกื้อ

งานสำคัญอีกงานหนึ่ง คือ การเตรียมภาษาไทยสำหรับเด็กไทยมุสลิมที่พูดภาษาไทย ไม่ได้ก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ งานนี้เริ่มมาแต่สมัยขุนศิลปกรรมพิเศษเป็นศึกษา- ธิการเขต ๒ เมื่อนายแจ้ง สุขเกื้อ ได้ดำรงตำแหน่งศึกษาธิการเขต ๒ จึงได้ดำเนินการต่อ จนกระทั่งโรงเรียนประถมศึกษาสามารถเปิดชั้นเด็กเล็กได้ทั่วทั้งเขต มีการผลิตหลักสูตรอบรม ครูและผลิตคู่มือครู และอบรมครูผู้สอนอย่างพร้อมเพรียง ทำให้เด็กมุสลิมซึ่งพูดไทยไม่ได้มา ก่อนและมีปัญหาในการเรียน สามารถฟัง-พูดภาษาไทย และเรียนในชั้นเรียนตามปกติได้ ทำให้จำนวนการเรียนต่อของเด็กมุสลิมให้สูงขึ้นเป็นลำดับ

ด้านการศึกษานอกโรงเรียน นายแจ้ง สุขเกื้อ สมัยดำรงตำแหน่งศึกษาธิการเขต ๒ ได้มีส่วนสำคัญในการปรับปรุงหนังสือเรียนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น จัดทำแผนการสอน คู่มือครู จัดอบรมครู เพื่อรณรงค์ให้ประชาชนที่ยังพูดภาษาไทยไม่ได้สามารถใช้ภาษาไทยได้มากยิ่งขึ้น และยังได้ริเริ่มจัดทำหลักสูตรและอบรมภาษาไทยให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย

งานสำคัญอีกงานหนึ่งคือ การจัดให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ซึ่งมีการดำเนินงานตั้งแต่การจัดทำหลักสูตร หนังสือเรียน และการอบรมครู เป็นการสนองความต้องการของท้องถิ่น ทำให้คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามสนใจเข้าเรียนในระบบโรงเรียนมากขึ้น

นายแจ้ง สุขเกื้อ เป็นผู้มีส่วนอันสำคัญในการพัฒนาการศึกษา สำหรับชาวไทย ที่นับถือศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาของเยาวชน ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม นายแจ้ง สุขเกื้อ ได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจพัฒนา โรงเรียนประเภทนี้จนเข้าสู่มาตรฐานของโรงเรียนทั่วไป ช่วยให้นักเรียนมุสลิมได้รับการศึกษา สูงขึ้นปีละจำนวนมาก และด้วยความดีเด่นอีกหลายประการ สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงได้มีมติมอบปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารการศึกษา ให้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕

๘. นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา

นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ หมู่บ้านสะเตง อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา เริ่มเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนประจำหมู่บ้าน และต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนคณะราษฎรบำรุง ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดยะลา ก่อนจะเข้ามาเรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนอิสลามวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ระดับอุดมศึกษาที่ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กระทั่งได้วุฒิปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เป็นผู้สนใจในเรื่องการเมืองการปกครองมาแต่เยาว์วัย ได้รับความทุกข์ยากและเข้าใจในปัญหาพื้นฐานของพี่น้องชาวไทย โดยเฉพาะที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างดี

นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา รับราชการครั้งแรกเป็นอาจารย์วิทยาลัยครู สงขลา ท่านได้มุ่งมั่นถ่ายทอดแนวคิดให้ความรู้ความเข้าใจปัญหาบทบาทของบ้านเมืองให้แก่นักศึกษาของท่านตลอดมา หลังจากท่านรับราชการได้ ๓ ปี ท่านก็ได้

นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ลาไปศึกษาต่อปริญญาโทครุศาสตร์ สาขาบริหารการศึกษา จากนั้นท่านก็กลับมารับราชการที่เดิมและได้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา เป็นโอกาสที่ท่านได้ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม ทางประชาธิปไตยและการเมืองอย่างเต็มที่

งานการเมืองเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ที่ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เคารพรักได้ตั้งพรรคกิจสังคม และสรรหาผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้ง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ สดูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ได้รับการขอร้องจากหัวหน้าพรรคกิจสังคมให้ช่วยดูแลและจัดหาผู้สมัครในนามพรรค ใน ครั้งนั้นผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคใต้ พรรคกิจสังคมได้รับเลือกตั้งถึง ๑๗ คน ในจำนวนนี้มีชื่อนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา รวมอยู่ด้วย ท่านชนะใจประชาชนด้วยคะแนนล้นหลามเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดยะลาบ้านเกิด และท่านได้ ทำงานการเมืองอย่างขยันขันแข็งบนหลักการประชาธิปไตยอย่างมั่นคง

เมื่อมีการยุบสภาใน พ.ศ. ๒๕๒๖ และมีการเลือกตั้งใหม่ในปีเดียวกัน นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งด้วยเหตุผลความไม่พร้อมทางการเงิน ท่านได้กลับเข้ารับ ราชการเป็นอาจารย์วิทยาลัยครูอย่างเดิม แต่ย้ายมารับราชการที่วิทยาลัยครูยะลาบ้านเกิด ความเอื้ออาทรต่อความทุกข์ยากของประชาชนยังเป็นคุณสมบัติของนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ท่านเป็นที่พึ่งของประชาชน ช่วยบรรเทาปัญหานานาประการให้แก่ประชาชน ความศรัทธาของ ประชาชนที่มีต่อนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เรียกร้องให้เขากลับเข้าสมัครรับเลือกตั้งอีกครั้ง ในนามพรรคประชาธิปัตย์ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ท่านได้รับเลือกตั้งด้วยคะแนนที่ล้นหลามเช่นเคย นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา มีแนวคิดว่าการเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้น่าจะรวมกัน เป็นกลุ่มก้อน เพื่อจะอยู่ในพรรคใดพรรคหนึ่งและมีพลังต่อรองกับรัฐบาลในการที่จะมีตำแหน่ง ทางการเมือง ประสบการณ์ที่ผ่านมา นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ตระหนักดีว่านักการเมือง จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ค่อยมีโอกาสมากเป็นผู้บริหารประเทศเลย เพราะกระจัดกระจายอยู่กัน ตามพรรคต่างๆ อำนาจการต่อรองในพรรคจึงไม่มีโอกาสที่จะช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นโดยเอาปัญหา ของท้องถิ่นมาแก้จึงทำไม่ได้ แต่หากการรวมกันได้สำเร็จ และพรรคได้เป็นรัฐบาล โอกาสที่จะเข้ามา บริหารประเทศก็สามารถทำได้ การแก้ปัญหาชายแดนภาคใต้ที่เรื้อรังมานานปี ก็จะสามารถ แก้ไขได้โดยลำดับ

การเลือกตั้งครั้งนี้ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา รวมกลุ่มกับผู้สมัครในห้าจังหวัดชายแดน ภาคใต้ จัดตั้งกลุ่มเอกภาพลงสมัครในนามพรรคประชาธิปัตย์อย่างมีเงื่อนไข ผลปรากฏว่า สมาชิก ของกลุ่มได้รับเลือกตั้งเข้ามาห้าคน แต่ก็ไม่ได้รับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้แก่กลุ่มแม้แต่ เพียงตำแหน่งเดียว

การเลือกตั้งใน พ.ศ. ๒๕๓๑ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา และกลุ่มเอกภาพ ก็ออกจาก พรรคประชาธิปัตย์พร้อมๆ กับกลุ่ม ๑๐ มกรา ของนายวีระ มุสิกพงศ์ และร่วมกันจัดตั้งพรรค ประชาชนขึ้น และในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ กลุ่มเอกภาพจากพรรค ประชาชนได้รับเลือกตั้งเข้ามาถึง ๗ คน และนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เป็นหนึ่งในเจ็ดนั้น ครั้งนี้รัฐบาลอยู่ได้ไม่นานก็ต้องยุบสภา และในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ พรรคประชาชนก็ยุบพรรค แล้วไป รวมกับพรรคอื่นก่อตั้งเป็นพรรคเอกภาพที่มีนายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็นหัวหน้าพรรคส่งผู้แทนเข้า สมัครอีกครั้ง ผลการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคเอกภาพได้ร่วมจัดตั้งรัฐบาลโดยมี พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี และนายเด่น โต๊ะมีนา หนึ่งในสมาชิกกลุ่มเอกภาพได้เป็น รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี

นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา เป็นผู้ที่มีความสำคัญในกลุ่มเอกภาพ หรือกลุ่มวะหัดะห์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำหน้าที่ด้านการเมืองจนเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นต่อเจตนารมณ์ที่ชัดเจนของนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ในความพยายามพัฒนาแนวความคิดที่อยู่บนหลักการประชาธิปไตย ดังที่ท่านได้เขียนกล่าวไว้ในหนังสือบทบาทหน้าที่ของผู้แทนราษฎรว่า

การเผยแพร่ประชาธิปไตยเป็นภารกิจสำคัญที่สภาผู้แทนราษฎรมีนโยบายที่จะดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่เยาวชนและประชาชน อีกทั้งยังเป็นการเผยแพร่บทบาทหน้าที่และภารกิจตลอดถึงความสำคัญของสภาผู้แทนราษฎร อันก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจตลอดถึงสำนักทางการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาสังคมประชาธิปไตยอีกทางหนึ่งด้วย

จากความพยายามและเจตนารมณ์ที่แน่วแน่ในการทำหน้าที่นักการเมืองอาชีพ นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ได้รับความไว้วางใจและเป็นที่เคารพรักของชาวจังหวัดยะลา จนได้รับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดยะลา ๗ สมัย และได้ดำรงตำแหน่งสำคัญๆ ทางการเมืองตลอดมา ดังนี้

ผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
ผู้ช่วยเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี
รองประธานสภาผู้แทนราษฎรคนที่ ๑
รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
ประธานรัฐสภา

การที่นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นตำแหน่งสำคัญสูงสุดของฝ่ายนิติบัญญัติ ทำให้ชาวจังหวัดยะลา มีความภาคภูมิใจมาก และนับเป็นมุสลิมคนแรกของไทยที่สามารถก้าวเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญสูงสุดนี้ ฝ่ายต่างๆ มีความเห็นตรงกันว่า นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา มีความเหมาะสมกับตำแหน่งสำคัญนี้มาก ทั้งบุคลิกภาพส่วนตัวและประสบการณ์ทางการเมือง ดังที่นายอุทัย พิมพ์ใจชน ได้กล่าวถึงนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ว่า

ท่านเป็นนักการเมืองที่มีความตั้งใจจริง เป็นนักการเมืองในแนวที่ผมคิดว่าควรจะเป็น เมื่อท่านมาเป็นประธานรัฐสภาต้องยอมรับว่าท่านทำหน้าที่ได้ดี วางตัวได้ดี การแสดงออกทางการเมืองของท่านประชาชนรับได้ เพราะท่านมีเหตุผล สิ่งที่ท่านให้ความเห็นคนยอมรับ และการทำหน้าที่ประธานรัฐสภาท่านวางตัวเป็นกลางตามเจตนารมณ์ของการเป็นประธานรัฐสภา ผมคิดว่าท่านเป็นนักการเมืองที่ทำได้ยากในปัจจุบัน และนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ก็ได้แสดงเจตนารมณ์ที่ชัดเจนเมื่อจะต้องปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญนี้ว่า ผมจะทำหน้าที่ให้เป็น

กลางที่สุด เพื่อรักษาเกียรติของรัฐสภา ไม่เป็นเครื่องมือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
รวมทั้งพรรคความหวังใหม่ แต่จะทำงานเพื่อสภา

นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา นับได้ว่าเป็นชาวจังหวัดยะลาคนหนึ่งที่ได้รับการศึกษาบ่ม
เพาะจากสถานศึกษาและเติบโตในจังหวัดยะลา ได้เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จทั้งในด้าน
ชีวิตส่วนตัว หน้าที่การงานและบทบาททางการเมือง ได้สร้างคุณประโยชน์แก่ชาวจังหวัดยะลา
และประเทศชาติจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ปัจจุบัน นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ในฐานะ
นักการเมืองอาชีพ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดยะลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
และเป็นเลขาธิการพรรคความหวังใหม่ เป็นพลังหลักสำคัญของกลุ่มเอกภาพหรืออะหะดีห์
ในการวางรากฐานทางการเมืองให้กับพรรคความหวังใหม่ในพื้นที่ภาคใต้ และยังอยู่ในฐานะ
นักการเมืองอาชีพต่อไปอีกยาวนาน